

Kerkhof in de Plantentuin (Kebun Raya) van Buitenzorg (Bogor) in Oost-Java

Het mooiste kerkhof dat ik ken ligt in de Plantentuin van Bogor. Wandelend tussen bomen die hier echt de hemel in groeien stuit je ineens op een kleine begraafplaats verscholen in een bamboebos.

Bogor, het vroegere Buitenzorg, was tot eind 1949 de residentie van de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië en tegenwoordig de woonplaats van de President van Indonesië. Het witte paleis dateert uit 1856 en verving het buitenverblijf dat Gg Van Imhoff er in 1745 had laten aanleggen.

Toen vanaf 1811 de Engelsen het gedurende 5 jaar voor het zeggen hadden op Java, woonde de jonge Luitenant-Gouverneur Thomas Stamford Raffles (1781-1826) er en hij liet enkele Engelse tuinontwerpers overkomen om bij de woning een tuin aan te leggen.

In die tuin richtte hij een monumentje op voor zijn eerste echtgenote Olivia Marianne Fancourt die in 1814 overleed en in Batavia werd begraven. Het staat nog steeds aan de ingang van wat uiteindelijk een grote plantentuin van 60 hectare werd. Toen in 1816 de Engelsen zich moesten terugtrekken en een nieuwe Nederlandse Gouverneur-Generaal (baron van der Capellen) benoemd werd, reisde in zijn kielzog mee de Duitse botanicus Caspar Reinwardt. Hij stichtte de botanische tuin. In 1820 werden er twee Nederlandse ornithologen begraven die vanuit Nederland waren aangekomen om in de tuin te werken, maar al snel na aankomst aan uitputting overleden. Zij heetten Kuhl en van Hasselt en waren de eerste bewoners van het kleine dodendorpje (42 graven) in de tuin.

De bekende Indonesische schilder Raden Saleh maakte in 1871 onderstaand schilderij van het kleine kerkhof dat toen al omringd werd door een bamboebosje:

In 1974, ruim een eeuw nadat Raden Saleh er was fotografeerde ik het kerkhofje voor het eerst. Het ziet er eigenlijk nog net zo uit:

Op een recente foto (2006) van het kerkhofje zijn de graven nog goed herkenbaar, al lijkt het wel alsof ze wat in elkaar gedrukt zijn. Ook worden ze heel wat minder goed onderhouden, de zwarte aanslag neemt toe.

Volgens de uitleg bij het schilderij van Raden Saleh zijn erop afgebeeld de graven van Jeannette Antoinette Pietermaat, echtgenote van Mr. Pieter Mijer, Gouverneur-Generaal van 1866-1872 en van Ernestine Geertruida Mijer, echtgenote van Jhr. H. van Raders. Dit zijn ze anno 2006:

Op de zerk staat te lezen::
 Rustplaats van Vrouwe Jeannette
 Antoinette Pietermaat- echtgenoot
 van Mr. Pieter Mijer, geboren den
 6den July 1816, ontslapen in den
 Heer den 8sten april 1870.
 En in kleinere letters: *Zalig zijn de
 dooden, die in de Heer sterven van
 nu aan. Ja zegt de geest opdat zij
 rusten mogen van hunne arbeid en
 hunne werken volgen hen. Openb.
 14-Vs.13.*

Raden Saleh schilderde niet alleen haar graf, maar ook (in het jaar van haar dood) Jeannette Pietermaat zelf: Volgens het Tropeninstituut dat het schilderij bezit betreft het Madelon Pietermaat, de weduwe van Pieter Mijer, geschilderd in 1870. Maar Pieter overleed pas in 1881 en Jeannette (gestorven in 1870) was zijn enige echtgenote. Deze tekst klopt dus in elk geval niet. Het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie beschrijft dit schilderij als een portret van Jeannette. Dat klopt beter.

Ook het tweede graf op Raden Saleh's schilderij is er anno 2006 nog:

Hier rust Ernestine Geertruida Mijer, diep betreurde echtgenoot van Jhr. H. van Raders, geboren den 3 juny 1838, ontslapen in den Heere den 27 February 1867.

En in kleinere letters: *Zelig zijn de armen van geest, want hunner is het Koninkrijk der Hemelen. Matth. V-Vs.3. Buitenzorg, 25 April 1871*

Het klinkt een beetje als een trap-na (was zij zo dom?) maar het zal wel goedbedoeld zijn.

Was zij – gezien haar meisjesnaam – familie van Pieter Mijer, die zijn vrouw Jeannette naast haar begroef? Het lijkt niet onwaarschijnlijk, dit kerkhofje was vooral bedoeld voor doden uit de entourage van de Gouverneur-Generaal en de staf van de Plantentuin. De dood was toen altijd dichtbij en kon je op elk moment overvallen. Vooral vrouwen in het kraambed, zoals GG Jan Jacob Rochussen ondervond, die hier in één klap zijn vrouw en dochtertje verloor:

Op het graf staat: *Hier ligt begraven Elisabeth Charlotte Vincent, echtgenoot van Jan Jacob Rochussen. Zij stierf den 14 augustus 1851 te Buitenzorg aan de gevolgen van hare verlossing van eene bij de geboorte overledene dochter. Het wichtje rust met de moeder in hetzelfde graf en is met haar in den hemel verenigd.*

Jan Jacob Rochussen was Gouverneur-Generaal van 1845-1851.

Op 12 mei 1851 legde hij het werk neer, maar bleef tot 27 september in Indië om zijn opvolger in te werken, staat in de officiële documenten. Dat zijn vrouw hoogzwanger was zal ook wel een rol gespeeld hebben.

Elisabeth was 21 toen ze de 30 jaar oudere Rochussen in 1848 trouwde en ze hadden al een dochtertje toen deze tweede zwangerschap haar fataal werd. Zij was zijn tweede vrouw, een "Creoolse" volgens de website van het Nederlands Parlement. Dat klopt, haar familie kwam uit Stabroek in de toenmalige Nederlandse kolonie Demarara

(tegenwoordig heet Stabroek Georgetown en is de hoofdstad van Guyana).

Niet alleen Rochussen verloor hier een kind in de tijd dat hij Gouverneur-Generaal was. GG Charles Ferdinand Pahud (1856-61) verloor een (klein?)dochttertje dat slechts anderhalf jaar oud werd. De tekst op de grafplaat luidt: *Margaretha Catharina Elisabeth Pahud, Geb. 16 July 1858 Overl. 21 Januarij 1860*

Gij hebt nu droefheid, maar ik zal u wederzien. Uw hart zal zich verblijden en niemand zal uwe blijdschap wegnemen..Joh:XXVI:28

Pahud's kleinzoon Charles Ferdinand Pahud de Mortanges werd in de 20ste eeuw een bekende ruiter en behaalde in de jaren twintig en dertig 4 gouden en één zilveren medaille bij de Olympische Spelen.

Het hier begraven zontje van Jean Chretien Baud, Gouverneur-Generaal van 1833-1836, zag nooit het levenslicht. Bij Baud's overlijden in 1860 schreef Pieter Mijer (die zelf hier zijn echtgenote begroef) een groot Levensberigt in het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Een citaat dat betrekking heeft op de dood van het kind: *Niet lang vóór zijn vertrek naar Java in 1832 had hij zijne echtgenootte te 's Hage door den dood verloren en waren elf minderjarige kinderen van de liefderijke zorg eener brave moeder beroofd geworden. BAUD achtte zich gelukkig dat gemis op eene waardige wijze te kunnen herstellen en trad op den 24 July 1833 te Batavia in het huwelijk met Mevrouw U.S. VAN BRAAM, weduwe van C.P. JUTTING en dochter van wijlen den Raad van Indië J.A. VAN BRAAM. Uit dien echt zijn,*

gedurende zijn bestuur, twee kinderen gesproten, waarvan één in de geboorte is gestorven

Pieter Mijer beschijft ook een andere gebeurteis die tijdens Baud's verblijf in Buitenzorg plaats vond:

(...) te midden der zegeningen van zijn openbaar en bijzonder leven waren BAUD en de leden van zijn gezin bijkans de slagtoffers geworden van eene geweldige aardbeving, welke in den vroegen morgen van den 10 october 1834 te Buitenzorg het sterkst gevoeld werd. Het paleis was er zoodanig door geteisterd, dat het tot den grond moest afgebroken en door een nieuw gebouw vervangen worden. Na zich niet zonder groot levensgevaar een doortogt tusschen de ingestorte en nedervallende balken en muren buiten het paleis gebaand te hebben, begaf BAUD zich met zijne echtgenoot en één kind naar het huis van den Algemeenen Secretaris. (...) Daar het nieuw Hôtel niet zoo spoedig gereed kon zijn dat BAUD het nog zou hebben kunnen betrekken, en hij het verblijf te Buitenzorg boven dat te Batavia verkoos, wees hij den Secretaris eene andere woning aan en liet het huis van dezen eenigzins vergrooten, zoodat het voor zijn gebruik voldoende was. Het ingestorte paleis was in 1744 gesticht door den Gouverneur Generaal VAN IMHOFF, in 1809 vergroot door den Gouverneur Generaal DAENDELS, en in 1818 herbouwd, vergroot en verfraaid door den Gouverneur Generaal VAN DER CAPELLEN.

Pas in 1856, ruim 20 jaar na de aardbeving, kwam het nieuwe paleis klaar (foto 2006):

Buitenzorg lag wat hoger dan Batavia (op 206 meter) en had daardoor een draaglijker klimaat. Toch liggen enkele hoge functionarissen op het kerkhofje begraven, die het einde van hun dienstverband niet haalden.

Hier ligt Ary Prins, een jurist die opklom tot Vice-President van de Raad van Nederlandsch Indië en vanuit die hoge functie meermalen waarnemend Gouverneur-Generaal was, bijvoorbeeld als de nieuw-benoemde GG nog niet was gearriveerd. Hij had zelf GG kunnen worden als hij niet in zijn jonge jaren meegedaan had aan de "Mei-beweging" in het revolutiejaar 1848, een kortstondige progressief-liberale beweging. De weduwe die hem bejammerde toen hij op 51-jarige leeftijd overleed was Adriana van der Leeuw, geboren te Padang. Zij was pas 23 toen ze een jaar eerder met Ary trouwde, ze had zijn dochter kunnen zijn.

Ook vice-admiraal K.B. van den Bosch, kommandant der Zeemagt in Oost-Indie stierf in het harnas, in 1851. Alhoewel hij in Batavia overleed is zijn lichaam begraven in het bamboebos van de plantentuin.

De meest vooraanstaande bewoner van het kerkhof is GG de Eerens. Hij was een vechtjas in het leger van Napoleon en bracht het daarna tot Luitenant-Generaal in het leger van het Koninkrijk der Nederlanden. Van 1830-34 was hij minister van oorlog, van 1836 - 1840 Gouverneur-Generaal van Ned.-Indie.

Nog een Vincent (zie de bij de geboorte van haar tweede dochter overleden Elisabeth Charlotte Vincent).

Charles Gerard kwam uit een andere tak van dezelfde familie, afkomstig uit wat tegenwoordig Guyana heet.

Dit is het graf van Cornelia Dorothea Adelheid Elias, geboren Scholten van Aschat, de le echtgenote van Burchard Joan Elias die van 1842-1845 Gouverneur van Suriname en Curacao was, na een lange ambtelijke carrière in de Oost, o.a. in Buitenzorg.. Kennelijk zijn ze later weer terug-gekeerd. Een jaar na de dood van Cornelia trouwde B.J. met Lidia Henriette Scholten van Aschat, haar zuster.

Een verdwaalde Engelsman. "Sacred to the memory of Captn J. Drury, R.N. who died on the 1st of march 1835, aged 51. Much regretted by his relatives and friends", staat op het graf.. Wie was hij? R.N. zal wel "Royal Navy" betekenen en Dury is een naam die geregeld voorkomt in de Naval history. In de vertrek- en aankomstlijsten van schepen zie ik een schip Volage.22 dat in 1814 en 1815 onder captain Joseph Dury voer op "Samarang". Het zou hem kunnen zijn.

Twee doorkijkjes op het kerkhof

En dan, tenslotte, het jongste graf. Het is van Prof. Dr. André Joseph Guillaume Henri Kostermans, geboren in 1907 in Purworejo en overleden in Bogor in 1994. Hij was als botanist verbonden aan de Kebun Raya en kreeg in 1958 de Indonesische nationaliteit (zijn voornamen veranderde hij toen in Achmad Jahja Gon Hartono). Verschillende planten zijn naar hem vernoemd, zoals de *Cryptocarya kostermansiana*. Op zijn verzoek en als teken van waardering van de Indonesische overheid kreeg hij een plekje op deze begraafplaats.

Tekst: Hans Vervoort, 2006
Foto's: Theo Bakkenes 2006